

MICHAL ŠEDÍK:**Filozofia umenia /Analytická tradícia**

Banská Bystrica: Belianum, Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici 2014, 182 s.

Publikácia *Filozofia umenia /Analytická tradícia* predstavuje súhrn v slovenskom jazyku doteraz nespracovanej témy vzťahu filozofie a umenia v osobitnom rámci analytickej filozofickej tradície. Pri hodnotení a predstavovaní treba mať pred očami práve skutočnosť, že text má byť učebnicou pre širokú akademickú verejnosť a podlieha obmedzeniam, ktoré vyplývajú z jeho didaktickej funkcie. Medzi zásadné obmedzenia patrí potreba prehľadného zjednodušenia, schematizácie a komplexného predstavenia zvolenej témy. Ale dobrú učebnicu nerobí len nezaujatý výklad, akokoľvek didakticky kvalitne zvládnutý. Naopak, je dobré, ak zo všeobecného prehľadu presvitá autorský rukopis a vlastná autorova pozícia. V nasledujúcom texte by som rád vysvetlil, prečo aj v tomto smere považujem publikáciu Michala Šedíka za vydarený prípad vysokoškolskej učebnice. Zamerať sa pritom chcem na jej hlavné smerovanie a na diskutabilné momenty. Predosielam, že najvýraznejšími kvalitami učebnice sú a) vlastný autorov vklad v podobe vnútornej výstavby a systematického spracovania filozofie umenia v analytickej tradícii, b) dôraz na tému vytvárania umeleckého diela a na prepojenie umeleckej teórie a praxe, c) didaktická kvalita učebnice, ku ktorej patrí napríklad aj sprístupnenie slovenskej umeleckej tvorby.

Prvým z otázných bodov je autorov výber rámca analytickej tradície a v ňom spracovanej otázky filozofie umenia. Napriek tomu, že voľba rámca znamená len výsek, a teda intuitívne aj ochudobnenie možností tém, ide o zrozumiteľnú, trpezlivosť a pokornú voľbu. Michal Šedík týmto výberom rešpektuje špecifiká opisovanej tradície a zároveň necháva vyvstať v texte vlastnú pozíciu, keďže analytickejšia tradícia je mu zjavne blízka. Odlišnosti filozofických tradícií v téme umenia dobre ukazujú, že keď dvaja hovoria o tom istom, ešte nemusí ísť o to isté. Napriek podobným otázkam východiskové pozície limitujú vzájomné porozumenie týmto otázkam, a teda i povahu odpovedí na ne. Tie následne určujú a prakticky uzatvárajú nastavenie následnej diskusie. Prieniky medzi tradíciami sú, prirodzene, možné, zostáva však otázka, pre koho sú skutočne užitočné, a sporná je aj možnosť vzájomného porozumenia. Tradície nemusia byť v protiklade, skôr sa vzájomne mňajú. Tak napríklad filozofická hermeneutika umenia bude indiferentná k diskusii o teórii fikčných svetov, pretože tá vyžaduje akceptovanie základných schém denotácie a pravdivostnej hodnoty, ktoré sú filozofickej hermeneutike jednoducho cudzie. Vzájomné mňanie neprebíha na úrovni tém alebo otázok, ale na úrovni východísk a následného spôsobu spracovania otázok. Aj preto sa zdá zmysluplné oddelenie a osobitné spracovanie filozofie umenia v rámci analytickej tradície.

Čo znamená analytická tradícia v prípade filozofie umenia? Michal Šedík na túto otázku vo svojej učebnici odpovedá len veľmi skratkovito. Opisu samotného poľa pôsobnosti by skutočne patrilo v jeho texte viac miesta. Nakoniec odlišnosť anglofónnej analytickej tradície nespočíva len v osobitnej metodológii a inšpirácii z filozofie jazyka, ale aj v dejinne podmienenej diskusii medzi skupinou autorov od polovice 20. st. To, čo Michal Šedík nazýva analytickou tradíciou, predstavuje sledovateľný príbeh navzájom na seba odkazujúcich textov a diskusií, ktoré a) reagujú na výzvy nových umeleckých smerov, a to hlavne konceptuálneho umenia, b) spochybňujú užitočnosť esencializmu pri riešení týchto výziev, a to c) v rámci východísk analytickej filozofie. Analytická tradícia teda predstavuje dejinne, tematicky i metodologicky takmer uzavreté diskusné fórum, čo ešte viac oprávňuje na osobitné spracovanie. Michal Šedík tieto východiská vo svojom texte identifikuje (s. 79, 83, 84), ale následnú diskusiu chronologicky nijako nepredstavuje ani nesleduje ňou tvorený príbeh.

To ale nemusí byť nutne na škodu. Autor v učebnici neponúka dejinný prístup k téme, ale ponúka systematické zoradenie tém, ktoré obsahuje daná diskusia. Centrálnymi pojmami, ku ktorým smeruje spracovanie analytickej tradície, sú kreativita a interpretácia umeleckého diela. Pomenovaným kľúčom k filozofii umenia je teda vytváranie umeleckého diela a skúsenosť s umeleckým dielom, ktoré otvárajú nasledujúce otázky: Je to umenie? Aké dielo je predo mnou? Čo odo mňa chce? Čo som od neho dostal? Akú/prečo to má hodnotu? (s. 151), čomu zodpovedá aj celková výstavba textu a zoradenie kapitol: (1) Umenie, estetika filozofia; (2) Vytváranie; (3) Reprezentovanie a expresia; (4) Identifikovanie, (5) Interpretovanie; (6) Hodnotenie a poznávanie. Schéma je podriadený obsah jednotlivých kapitol, a teda aj výber z tém zo spomínaného príbehu analytickej tradície. Drobné historické exkurzy alebo odkazy na pozície mimo analytickej tradície (napr. téma *mimésis*, s. 12-13) len podporujú autorov zámer a slúžia tak celkovému systematickému projektu bez ambície komplexného predstavenia filozofie umenia. Aj z toho dôvodu je zrozumiteľné úvodné oddelenie filozofie umenia od estetiky (s. 7). Michal Šedík tak cielene môže sledovať motív vytvárania a interpretovania umeleckého diela v ním zvolenom rámci, ktorý spočíva v tvorbe a v skúsenosti s dielom. Práve v systematizovaní látky analytickej tradície pomocou tejto schémy a v určení kreativity ako centrálneho bodu skúmanie vo filozofii umenia spočíva významný odborný prínos učebnice Michala Šedíka.

Zaujímavý a prínosný je samotný názov kapitoly Vytváranie, ktorý ale zjavne sleduje aktuálnu diskusiu vyrastajúcu z analytickej tradície (napr. Boden 2010) a jej centrálny termín *creativity* (tvorivosť). V nej nejde o kreativitu ako vlastnosť alebo schopnosť, ale naopak, o spracovanie procesu tvorby, vytvárania umeleckého diela. Michal Šedík razným termínom *vytváranie* veľmi výstižne vystihuje zameranie diskusie o tejto téme. Tvorba a skúsenosť umeleckého diela zároveň v sebe ideálne prepájajú teoretickú a praktickú rovinu, ktorej sa môže (a má) venovať filozofia umenia, ako ju prezentuje celkový projekt učebnice Michala Šedíka.

Téma vytvárania je zároveň dobrým príkladom toho, ako sú témy, ktoré tvoria jednotlivé kapitoly publikácie, navzájom vnútorne prepojené – ktoroukoľvek z nich by autor textu začal pri predstavovaní filozofie umenia, nutne bude odkázaný na ostatné kapitoly.

Do praxe umeleckej tvorby a skúsenosti diela síce vstupujú jednotlivé zložky (zodpovedajú názvom kapitol), ktoré vieme teoreticky spracovať a v reflexii oddeliť, v tvorbe sú ale organicky prepojené. Z tejto perspektívy podľa mňa odpadá možná námietka o obsahovej vhodnosti zvoleného poradia jednotlivých kapitol a celkovej výstavby textu. Na okraj ale dodávam, že ideálnym úvodom by bola najsilnejšia časť textu, a to kapitola Identifikácia, ktorá v sebe obsahuje vstupné východiská analytickej tradície a intuitívne otázky širokej verejnosti (napr. „Prečo je toto umelecké dielo?“), ktorá môže mať z učebnice najväčší osov.

Okrem odborného prínosu sa publikácia naozaj správa ako učebnica. Dá sa zmysluplne čítať po izolovaných celkoch a poskytuje dobrý prehľad jednotlivých pozícií z analytickej tradície. Prehľad literatúry a priložený slovník používaných termínov je dobrým odrazovým mostíkom k ďalšiemu štúdiu. Špeciálnym obohatením sú príklady z tvorby slovenských vizuálnych umelcov a závery kapitol v podobe otázok, ktoré svojím obsahom nápadito presahujú intuitívne otázky k daným témam. Zhrnutia kapitoly v anglickom jazyku sú do istej miery interpretatívne, vďaka čomu veľmi výhodne supľujú širší záver, no zahraničným študentom poskytujú výrazne chudobnejšiu sadu informácií. Do pozornosti dávam v našom prostredí nadštandardné, vskutku pôsobivé vizuálne a typografické spracovanie učebnice (Marianna Mlynarčíková), ktoré učebnici filozofie umenia náležite patrí. Mäkká väzba a široké okraje na poznámky len podčiarkujú učebnicový charakter publikácie.

Na záver trochu nad rámec samotného textu: Okrem odborného výkladu má učebnica ešte jednu tvár: je sprievodcom vybranými dielami nového slovenského vizuálneho umenia, ktoré má slúžiť ako príklad samotných otázok výkladu. To považujem z čitateľského i filozofického hľadiska za najsilnejšie miesta učebnice. Jasne sa v nich ukazuje nákazlivé nadšenie Michala Šedíka pre umeleckú tvorbu (špeciálne opis diela Tomáša Džadoňa **scape*, s. 46). Autor nimi zároveň dobre dokumentuje prepojenie umeleckej teórie a praxe. Michal Šedík takto pred akademickou verejnosťou legitimizuje nové slovenské umenie, pričom diela tu neslúžia len ako prostriedok filozofického výkladu, ale filozofický výklad ich otvára a sprístupňuje. Pre filozofickú i umeleckú obec by bolo preto naozaj prínosom, ak by sa Michal Šedík aj v budúcnosti venoval filozofickému sprevádzaniu umeleckými dielami.

Martin Nosál

Martin Nosál
Centrum pre interdisciplinárne štúdiá
Filozofická fakulta
Katolícka univerzita v Ružomberku
Hrabovská cesta 1A
034 01 Ružomberok
Slovenská republika
e-mail: martin.nosal@ku.sk